

ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ԽՕՍԷՐ ԶԱՐԱԴՈՒՍՏՐԱՆ*)

Ն ի ց շ է ի

1

Երբ Զարադուստրա երեսուն տարեկան եղաւ, թողուց իր հայրենիքը ու իր հայրենի լիճը ու գնաց դէպի լեռը. հող առանձնութիւնը ու մտային հաճոյքը վայելեց ու տասը տարի անընդհատ չնեղացաւ:

Բայց վերջապէս սիրտը փոփոխութիւն կրեց,— ու առաւօտ մը, արշալոյսին հետ միասին ոտքի ելնելով, դէպի արեգակը յառաջացաւ ու սա ձևով անոր խօսեցաւ:

—Ո՛ր մեծ աստղ. ի՞նչ ըլլալու էր քու երջանկութիւնըդ, եթէ չունենայիր բոլոր անուք զոր կը լուսաւորես:

Տասը տարիէ ի վեր որ իմ քարայրս կուգաս, պիտի նեղանայիր քու լոյսէդ ու այս ճամբայէն, եթէ ես, իմ արծիւս ու իմ օձս չըլլայինք:

Բայց ամէն առաւօտ քեզի կսպասէինք, քեզի կօրհնէինք:

Ահա, ալ զգուած եմ իմ իմաստութենէս, ինչպէս մեղուն իր չափէն աւելի կուտակած մեղրէն: Պէտք ունիմ դէպ ինձ երկնցող ձեռքերու:

Պիտի ուզէի տալ ու բաշխել, մինչև որ իմաստուն մարդիկ իրենց խնդութեամբը ուրախ ըլլան ու աղքատ մարդիկ իրենց հարստութեամբը՝ երջանիկ:

Ահա թէ ինչու պարտաւոր եմ խորութեանց մէջ իջնալ, ինչպէս որ դուն երեկոյին կընես, երբ ծովերուն

*) Նիցշէի մասին տես «Մուրճ» 1905 թ, № 3, 5, 6.

ետեւը կերթաս, լոյսդ երկրին տակը տանելով, ո՞ն ճոխութեամբ առցուն աստղ:

Պարտաւոր եմ աներևութանալ քեզի պէս, մայր մտնել, ինչպէս որ կըսեն այն մարդիկ, որոնց մօտ կուգեմ իջնալ:

Օրհնէ՛ ուրեմն զիս, հանդարտ աչք, որ կարող է աննախանձ նկատել նոյնիսկ անչափ երջանկութիւն մը:

Օրհնէ՛ պորթկալ ուզող գաւաթը, թո՛ղ ոսկէզօծ ջուրը անկէ բղխի, ամէն կողմէ քու բերկրանքիդ ցոլքը բերելով:

Տես. այս գաւաթը վերստին կուգէ պարպուիլ ու Զարադուստրա վերստին կուգէ մարդ ըլլալ:»

Այսպէս սկսեց Զարադուստրայի վարիջումը:

2

Զարադուստրա առանձին լեռներէն վար իջաւ ու բնաւ մարդու չհանդիպեցաւ: Բայց երբ անտառներու մէջ գտնուեցաւ, յանկարծ իր առջևը կանգնեցաւ ծերունի մը, որ իր սուրբ հիւղակը թողած էր՝ անտառին մէջ արմատներ փնտռելու համար: Ու այսպէս խօսեցաւ ծերունին ու Զարադուստրային ըսաւ.

«Այս ճամբորդը ինձի անծանօթ չէ. բաւական տալիսներ եղաւ որ ասկէց անցաւ: Անունը Զարադուստրա էր, բայց փոխուեցաւ:

Այն ատեն քու մոխիրդ լեռը կը տանէիր. այսօր ալ կուգես կրակդ ձորը տանել: Չե՞ս վախնար հրդեհաձիգներու պատուհասէն:

Այո, Զարադուստրան ճանչցայ: Աչքը պայծառ է ու զգուհանքի ոչ մէկ խիթ անոր շրթունքը կը փոսէ:

Չէ՞ որ պարողի մը տես կը յառաջանայ:

Զարադուստրա կերպարանափոխուեցաւ, Զարադուստրա մանկացաւ, Զարադուստրա արթնցաւ. ի՞նչ ընելու ես այժմ քնանալու վրայ եղողներուն մօտը:

Առանձնութեան մէջ կապրէիր ծովի մէջ ապրելու պէս ու ծովը քեզի կը տանէր: Վայ քեզի, ցամաք ել-

նել կուզես: Վայ քեզի, կուզես որ մարմինդ վերստին ի՞նքդ քաշես:»

Ջարադուստրա պատասխանեց. «Մարդերը կը սիրեմ:»

«Ինչո՞ւ ուրեմն, ըսաւ իմաստունը, անտառներու ու առանձնութեան մէջ գացի: Զէ՛ որ մարդերը չափազանց սիրելու համար:

Այժմ Աստուածը կը սիրեմ. մարդերը ընաւ չեմ սիրեր: Մարդը ինձի համար չափազանց անկատար բան մըն է: Մարդուն սէրը զիս պիտի սպաննէր:»

Ջարադուստրա պատասխանեց. «Ինչո՞ւ սիրոյ վրայ խօսած եղայ. մարդոց նուէր մը պիտի ընեմ:»

«Բան մը անոնց մի տար, ըսաւ սուրբը: Նայէ աւելի որ անոնցմէ բան մը վերցնես ու օգնէ որ զայն կրին—ոչինչ անոնց համար լաւագոյն պիտի չըլլալ. կը բաւէ որ ասիկա քեզի ալ լաւ գայ:

«Ու եթէ կուզես տալ, ողորմութենէ աւելի բան մը, մի տար, ու սպասէ որ զայն քեզմէ ուզեն:»

«Ոչ, պատասխանեց Ջարուդուստրա, ողորմութիւն չեմ ըներ: Ողորմութիւն ընելու համար պէտք եղածին չափ աղքատ չեմ:»

Սուրբը Զուրադուստրային վրայ սկսաւ խնդալ ու սապէս խօսեցաւ. «Ձանա այն ատեն անոնց քու գանձերդ ընդունել տալու: Մենակեացներէն կը կասկածին ու չեն կարծեր որ բան մը տալու համար կուզան:

Անոնց ախանջներուն, մենակեացին քայլերը փողոցներուն մէջ չափազանց տարօրինակէս կը թնդան:

Կասկածոտ որպէս թէ գիշերը, անկողիններուն մէջը պառկած, մարդու մը քայլեր լսելու ըլլային, արեւուն ծագելէն շատ առաջ գուցէ իրենց իրենց կը հարցնեն. այս գողը ո՞ւր կը սպրդի:

Մի երթար մարդոց մօտ, կեցի՛ր անտառին մէջ. նայէ աւելի որ անասուններուն քովը երթաս: Ինչո՞ւ ինձի պէս չես ուզեր ըլլալ—արջ՝ արջերուն մէջը, թռչուն՝ թռչուններուն մէջը:»

«Ու սուրբը անտառներուն մէջ ի՞նչ կընէ», հարցուց Զարադուստրա:

Սուրբը պատասխանեց. «Երգեր կը շինեմ ու զանոնց կերգեմ, ու երբ երգեր կը շինեմ, կը խնդամ, կուլամ, ու կը մըմրամ. ահա ասանկ Աստուածը կը փառաբանեմ:

Երգերով, արցունքներով, ժպիտներով ու մրմունջներով կը փառաբանեմ Աստուածը բարեկեց. որ իմ Աստուածս է: Սակայն ի՞նչ է մեզի ընելիք նուէրդ:»

Երբ Զարադուստրա այս խօսքերը լսեց, սուրբը բարեկեց ու անոր ըսաւ. «Ի՞նչ կընամ ունենալ քեզի տալիք: Բայց թող որ շուտով երթամ, որպէսզի քեզմէ բան մը չառնեմ:»—Ու այսպէս երկուքն ալ իրարմէ բաժնուեցան, ծերունին ու մարդը, խնդալով երկու փոքր մանչերու խնդալուն պէս:

Սակայն երբ Զարադուստրա առանձին մնաց, այսպէս իր սրտին խօսեցաւ. «Կարելի՞ է միթէ: Այս ծերուկ սուրբը իր անտառին մէջը դեռ չէ լսեր թէ Աստուած մեռած է:»

3.

Երբ Զարադուստրա հասաւ անտառներուն ամենէն մօտիկ քաղաքին, հող հանդիպեցաւ մեծ բազմութեան մը որ հասարակաց հրապարակին վրայ հաւաքուած էր. վասնզի ազդ ըրած էին որ լարախաղաց մը պիտի երկնար: Ու Զարադուստրա ժողովրդին խօսեցաւ ու անոր ըսաւ.

—Ձեզի գերմարդը կը քարոզեմ: Մարդը բան մը է, որ պէտք ունի բարձրանալու: Ի՞նչ ըրիք զայն բարձրացնելու համար:

Մինչև այժմ բոլոր էակները իրենցմէ բարձր ունէ բան մը ստեղծեցին, ու դուք կուզէք ըլլալ այս մեծ ալիքին տեղատուութիւնը ու մարդը բարձրացնելուն՝ նախընտրել անասնութեան վերադարձը:

Ի՞նչ է մարդուն համար կապիկը: Խեղկատակու-

Թիւն մը կամ ցաւագին ամօթ մը: Ու ահա թէ ինչ պէտք է ըլլայ մարդը՝ գերմարդին համար. խեղկատա-
կութիւն մը կամ ցաւագին ամօթ մը:

Մինչև մարդը՝ որդին (ճիճու) ճանապարհը գծեցիք ու
դեռ ձեզի որդէն շատ բան մնաց:

Ժամանակին կապիկ էիք ու հիմակ ալ դեռ մարդը
կապիկէ մը աւելի կապիկ է:

Բայց ձեզմէ ամենէն իմաստունն ալ այլազան, հրէ-
շանման բան մըն է, տունկէ մը ու ուրուականէ մը
շինուած:

Սակայն միթէ ձեզի ըսի՞ որ ուրուական կամ
տունկ ըլլաք:

Ահա, ձեզի կը քարոզեմ գերմարդը:

Գերմարդը երկրին իմաստն է: Թող ձեր կամքը
ըսէ. թող գերմարդը երկրին իմաստը ըլլայ:

Ի՞նչ պաղատիմ ձեզի, եղբայրներս, երկրին հաւատա-
րիմ մնացէք ու մի՛ հաւատաք գերեւերային յոյսերու
վրայ ձեզի խօսողներուն: Ասոնք թունաւոր էակներ են,
գիտնան կամ ոչ:

Ասոնք կեանքը նշաւակող էակներ են, հոգեվարք
ու թունաւորեալ էակներ, որոնցմէ երկիրը յոգնած է...
Թող երթան ուրեմն:

Ժամանակին Աստուծոյ դէմ հայհոյանքը մեծագոյն
հայհոյանքն էր, բայց Աստուած մեռած է ու հետը
միասին մեռած են. անոր հայհոյիչները: Այժմ աւելի
սոսկալի բան մը եթէ կայ, այն ալ երկրին հայհոյել է
ու երկրին իմաստէն աւելի անթափանցելիին աղիքները
յարգել:

Ժամանակին հոգին մարմնին արհամարհանքով կը
նայէր, ու այն ատեն այս արհամարհանքէն բարձր ո-
չինչ կար: Հոգին կուգէր որ մարմինը նիհար, հրէշային,
քաղցած ըլլայ: Այս կերպով կը մտածէր խոյս տալ ան-
կէ ու երկրէն:

Ո՛հ, հոգին ինքն ալ նիհար, հրէշային ու քաղցած
էր. ու անգլթուլութիւնը երեսն համար հեշտութիւն մընէր:

Բայց դուք ալ, եղբայրներս, ըսէք ինծի. ձեր մարմինը ձեր հոգիին մասին ի՞նչ կիմացնէ: Միթէ ձեր հոգին խեղճութիւն, աղտեղութիւն ու արգահատելի ինքնագոհութիւն չէ:

Իրաւացնէ, մարդը աղտոտ գետ մըն է: Պէտք է ովկիանոս եղած ըլլալ առանց կեղտոտուելու աղտոտ գետ մը ընդունելու համար:

Ահա, ձեզի գերմարդը կը քարոզեմ. անիկա այս ովկիանոսն է. ձեր մեծ արհամարհանքը անոր մէջ կըրնայ հոսել:

Աւելի ի՞նչ վսեմ բանի մը կրնայի սպասել: Մեծ արհամարհանքի ատենն է: Ատեն մը ուր ձեր երջանկութիւնն իսկ զգուանքի կը փոխուի, ճիշդ ձեր ողջմտութեան ու առաքինութեան պէս:

Ատեն մը ուր կըսէք. «Ի՞նչ փոյթ երջանկութիւնս, որ խեղճութիւն, աղտեղութիւն ու արգահատելի ինքնագոհացում մըն է: Բայց իմ երջանկութիւնս պարտաւոր էր գոյութիւնն իսկ արդարացնելու»

Ատեն մը ուր կըսէք. «Ի՞նչ փոյթ ողջմտութիւնս: Միթէ գիտութեան ծարաւի է, ինչպէս առիւծը սնունդի: Ողջմտութիւնս ալ խեղճութիւն, ազդեցութիւն ու արգահատելի ինքնագոհացում է:»

Ատեն մը ուր կըսէք. «Ի՞նչ փոյթ առաքինութիւնս, որ տակաւին զիս չի զառանցեցուց: Ո՞րչափ յոգնած եմ իմ բարիքէս ու իմ չարիքէս: Այս բոլոր խեղճութիւն, աղտեղութիւն ու արգահատելի ինքնագոհացում է:»

Ատեն մը ուր կըսէք. «Ի՞նչ փոյթ արդարութիւնս: Զի տեսաց որ բոցավառ ածուխ ըլլամ: Ու արդարը բոցավառ ածուխ է:»

Ատեն մը ուր կըսէք. «Ի՞նչ փոյթ գթութիւնս: Միթէ գթութիւնը խաչ չէ, որուն վրայ կը գամին մարդիկը սիրողները: Բայց իմ գթութիւնս խաչահանութիւն մը չէ:»

Միթէ այսպէս արդէն խօսեցաք: Միթէ արդէն

այսպէս պօռացիք: Աւանդ, ինչո՞ւ դեռ չլսեցի այսպէս պօռալնիդ:

Ոչ թէ ձեր մեղքերը—հապա ձեր գոհունակութիւնն է որ երկինքին դէմ կը պօռայ, նոյն իսկ ձեր մեղքերուն մէջ ձեր ազահութիւնն է որ կը պօռայ երկինքին դէմ:

Ո՞ւր է ուրեմն կայծակը որ ձեզի իր լեզուովը լիզէր: Ո՞ւր է խենդութիւնը որով պէտք էր ձեզ պատուաստել:

Ահա, ձեզի կը քարոզեմ գերմարդը որ այս կայծակն ու այս խենդութիւնն է:

Երբ Զարադուստրան այսպէս խօսեցաւ, ամբոխին մէջէն մէկը պօռաց. « Բաւական է որքան մեզի լարախաղացին վրայ խօսք ըրին. ցուցուցէք զայն մեզի հիմակ»: Ու ամբողջ ժողովուրդը խնդաց Զարադուստրային վրայ: Բայց լարախաղացը, որ կը կարծէր թէ իր վրայ կը խօսէին, գործի սկսաւ:

Տ. Էլմաստան